עין משפט
נר מצוה

כא
א ב ג מיי' פ"ד מהל' טומאת מת ה"א ב וכמ"ל שם

כב
ד מיי' פ"ד מהל' שמיטה ויובל ה"ב

מסורת הש"ס

תוספתא שבת פי"ג שבת קלד

אהלות פ"ב מ"ו. נזיר נב. תוספתא פ"ד דאהלות.

שביעית פ"ט מ"א פסחים נא: ובתוס' שם ד"ה כל. וב ירושלמי שם וכ"א. קהלת י

יצא כי משכימין היו : פיסקא מעשה שבאו בניו וכו'. ורבן גמליאל פליג על רבנין ועבד עובדא כוותיה. והא רבי מאיר פליג על רבנין ולא עבד עובדא כוותיה. והא רבי עקיבא פליג על רבנין ולא עבד עובדא כוותיה. והן אשכחנן דרבי מאיר פליג על רבנין ולא עבד עובדא כוותיה. דתני סכין אלוונתית לחולה בשבת אימתי בזמן שטרפו ביין ושמן מערב שבת אבל אם לא טרפו מערב שבת אסור. תני *אמר ר' שמעון בן אלעזר מתיר היה רבי מאיר לטרוף יין ושמן ולסוך לחולה בשבת. וכבר חלה ובקשנו לעשות לו כן ולא הניח לנו ואמרנו לו רבי דבריך מבטל בחייך ואמר לן אף על פי שאני מיקל לאחרים מחמיר אני על עצמי דהא פליגי עלי חברי. והן אשכחנן דרבי עקיבה פליג על רבנין ולא עבד עובדא כוותיה כיי דתנינן תמן א *השדרה והגולגולת מב' מתים. ב רביעית דם מב' מתים. ורובע עצמות מב' מתים. אבר מן המת מב' מתים. ג *אבר מן החי מב' אנשים ר' עקיבה מטמא וחכמים מטהרין. תני *מעשה שהביאו קופה מליאה עצמות מכפר טבי והניחוה באויר הכנסת בלוד ונכנס תודרוס הרופא ונכנסו כל הרופאים עמו אמר תודרוס הרופא אין כאן שדרה ממת אחד ולא גולגולת ממת אחד אמרו הואיל ויש כאן מטהרין ויש כאן מטמאין נעמוד על המניין התחילו מרבי עקיבה וטיהר אמרו לו הואיל והיית מטמא וטיהרת טהור. והן אשכחנן דר' שמעון פליג על רבנין ולא עבד עובדא כוותיה כיי דתנינן תמן *רבי שמעון אומר כל הספחין מותרין חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירקות שדה וחכמים אומרים ד *כל הספחין אסורין. ר' שמעון בן יוחי עבד עובדא בשמיטתא חמא חד מלקט ספיחי שביעית אמר ליה ולית אסור ולאו ספיחין אינון אמרו ליה ולא את הוא שאת מתיר אמר ליה ואין חבירי חולקין עלי וקרי עלוי °ופורץ גדר ישכנו נחש וכן הות ליה. ורבן גמליאל פליג על רבנן ועבד עובדא כוותיה. שנייא הכא שהיא לשינון. מעתה אף משיעלה עמוד השחר. ואית דבעי

יצא מפני שמשכימין היו לקרותה מיד אחר עלות השחר ועיקר זמנה בשחרית עם הנץ החמה ולא ס"ל ר"ג כוותיה דר"ש בשל שחרית ולא איפשיטא אליבא דר"ג: פיסקא מעשה שבאו בניו וכו'. ור"ג פליג על רבנן ועבד עובדא כוותיה. בתמיה והא נ"מ וכו' כדמייתי לקמן: והן. והיכא אשכחן להא דפליג ר"מ עם רבנן ואפ"ה לא עבד עובדא כוותיה : כהאי דתנינן תמן. בפ"ב דאהלות : השדרה והגלגלת מב' מתים. אלו חוליות השדרה ממת זה ואלו חוליות השדרה ממת זה וכן הגלגלת : אבר מן החי מב' אנשים. אלו אבר נתלש מחי זה ואלו אבר כזה נתלש מחי אחר ונראין כאבר אחד : ר"ע מטמא. באהל וחכמים מטהרין מטומאת אהל : התחילו מר"ע. למנות והוא טיהר ומשום חכמים דפליגי עליה : כהאי דתנינן תמן. פ"ט דשביעית כל הספיחין מותרין לכל בשביעית דהא דכתיב את ספיח קצירך לא תקצור היינו שלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה אלא קוצר מעט מעט ואוכל: חוץ מספיחי כרוב. שאין כיוצא בהם בירקות שדה שדרך רוב האדם לזורעם בגינות וגזרו עליהן חכמים שמא יזרעם בגינה ויאמר ספיחין הן: כל הספיחין אסורין. מדבריהם

תורה אור

ואפי' מיני תבואה וקטנית גזרו עליהם מטעם זה ורשב"י עבד עובדא בשמיטתא כוותייהו דחכמים כדמסיים ואזיל וא"כ כל אלו לא סמכו על עצמן למעשה ומפני מה ר"ג דפליג עם רבנן ועבד עובדא כוותיה : שנייא הכא שהיא לשינון. ללימוד ואינו מפסיד בקריאת שמע ואפי' לאחר שעבר זמן ודחי לה הש"ס להאי שינויא דאם כן מעתה אף משיעלה עמוד השחר יקרא ולמה אמר להן אם לא עלה עמוד השחר : ואית דבעי

מראה הפנים

אתם לקרות הא אם עלה שוב אין אתם יוצאים י"ח בשל ערבית. ומיהו כהא דפסקינן נמי כרשב"י בשל שחרית דאם קרא אחר שיעלה עמוד השחר יצא וכגון בשעת הדחק כה"ג משכים לדרך וכיוצא בזה כמ"ש הרי"ף והרמב"ם דאפי' לכתחילה והכא בעיא דלא אפשיטא היא אליבא דר"ג אם מודה הוא לרשב"י בזה דהא אמרינן הקורא עם אנשי המשמר לא יצא. ולא כאיתי להראשונים שהביאו לבעיא דהכא כ"א מעצמן דקדקו מהא דאנשי המשמר כמו שהזכיר בעל המאור ז"ל והרשב"א ז"ל תירץ דהתם שלא בשעת הדחק איירי וכן הביא הכ"מ בשם ה"ר מנוח ז"ל ולאנשי משמר גופייהו שאני שהיו טרודים בקרבנות והוי כשעת הדחק וא"כ אפשר לומר דהיינו הוא דמספקא ליה הכא אם נפרש להא דקאמר הקורא עם אנשי המשמר וכו' היינו דוקא נמי שקורא שלא בשעת הדחק אלא מדעת והכריעו להקל כרשב"י אף בשל שחרית אם הוא בשעת הדחק :

ורבן גמליאל פליג על רבנין ועביד עובדא כוותיה. מדפריך בפשיטות הכי משמע דס"ל להאי ש"ס דפליגי בין לכתחילה ובין בדיעבד וכדמוכח מדלעיל דמפרש דאף בלכתחילה פליגי כמה שמבואר למעלה בד"ה הלכה כחכמים ע"ש וכן משמע לשינויא קמא דמשני הכא שנייא הכא וכו' ומשמע דאף בדיעבד לא מודו ליה חכמים לר"ג כי אם מעצמו הוא פסק להם כן מפני שהוא לשינון וא"כ מטעם זה ס"ל לר"ג דאף לכתחילה שפיר דמי ומיהו לשינויא בתרייתא ואית דבעי מימר וכו' שפיר אתיא כגמ' דילן דהואיל וכבר עבר חצות וכו' וחכמים לא אמרו אלא לכתחילה ומשום סייג :

דתני סכין אלונתית. כהאי עובדא גרסינן בבבלי פ' ר"א דמילה דף קל"ד ג"כ ביין ושמן. ואלונתית מפרש לה בבבלי ע"ז דף ל' יין ישן ומים צלולין ואפרסמון :

תני מעשה שהביאו קופה וכו'. תוספתא היא בפ"ד דאהלות. והתוס' במס' נזיר דף נ"ב כתבו דהכי איתא בספרי ובספרי שלפנינו לא מצאתיה :

דתנינן תמן רבי שמעון אומר כל הספיחין וכו'. פירשתי משנה זו לפי דעת הרמב"ם

פירוש מבעל ספר חרדים

לה"ק מאימתי קורין את שמע בשחרית משיכיר וכו' עד הנץ החמה. וקודם לכן ואחר כן לא יצא. להכי תני דהקורא עם אנשי משמר שקורין טרם יכיר או כאנשי מעמד דמאחרין לאחר הנץ לא יצא ועל כן אין לפרש דמאחרין עד לאחר שלש שעות כר' יהושע דהא אמרינן פרק תמיד נשחט דפסחים דאין שוהין בעסק התמיד רק שעה אחת : משכימין היו. כלומר מקדימין לקרות קודם זמנה השנוי לקמן במתניתין ופירש רש"י התם אנשי משמר. הכהנים שהעבודה מוטלת עליהם מקדימין לקרותה קודם היום שמא תמשך עליהם העבודה וימנעו מלקרות עכ"ל. פי' דבריו דלא תימא דהם סברי דמשעלה עמוד השחר הוי זמנה ופירש"י דהא האי תנא סבר להיפך והיכי לפלוג אאנשי משמר אלא ודאי גם הם סוברים דלא מיקרי יום לענין קרית שמע ולא כתב וימנעו לקרותה בעונתה דאם כן מה הועילו אף גם עתה שהקדימו אינה עונתה אלא שמא המשך העבודה מבוקר עד ערב שיביאו יחידים קרבנות זה אחר זה ולא יקראו קרית שמע כל היום ואף על פי שאין להם שכר קרית שמע כיון דהויא שלא בעונתה אלא כקורא בתורה מכל מקום עושין זכר קרית שמע ומן הדין פטורין היו דהעוסק בצרכי רבים פטור מקריאת שמע כדכתב הרמב"ם כ"ש צורך מצות קרבן התמיד דהוי דכל ישראל. וכן נראה נמי בהדיא דעת רש"י בפרקין גבי מתניתין דאמר להם הממונה דמייתי כאן הבבלי. ותימא דאמרינן בזבחים פרק שני כהנים בעבודתן ולוים וכו' פטורים מן התפלה ומן התפילין ומקרית שמע לא קתני ויש לומר כדפירש רש"י התם מן התפילין ד' עוסק במצוה פטור מן המצוה ומן התפלה שאין יכול לכוין ע"כ. והקשה לרב בשלמא תפילין דהוי מעשה אי אפשר לקיים שתיהן אבל תפלה דהוי דבור הא אפשר להתפלל ולעבוד ותירץ משום דאי אפשר לכוין ואם כן על כרחך קרית שמע דתנינן בה עוסקין במלאכתן וקורין קורין אותה ועובדין ופסוק אחד דצריך כוונה בקל יאמר אותו ופליגא הסיא אברייתא דיומא דאומר משכימין היו דסבירא לה דכולה קרית שמע צריכה כוונה כמא דאמרי הכי לקמן בריש פרק היה קורא בירושלמי הלכך קרית שמע כתפלה היא והיכי דמתפלה פטירי פטירי נמי מק"ש ולזכרון מקדימין וקורין ועדיין אינו עת אלא לפי שהם מלתו האיברים ונהגום על גבי הכבש שהיו נטלין עד שיבלע המלח בבשר ובעוד כך קורין שמע וי' הדברות וברכת אהבת עולם וב"כ ובכל יום בעת כלות התמיד עבר זמן ק"ש וכדאמר נמי התם דהקורא נמי עם אנשי מעמד לא יצא לפי שמאחרין היו ופירש"י אנשי מעמד ישראל העומדים בשליחות הצבור על הקרבן שנא' תשמרו להקריב לי מצוה שיהיו משמרין ועומדין על קרבנם הכי דריש לה בספרי ובמסכת תעניות ומאחרין לקרות עד כלות עבודת התמיד עכ"ל. כלומר דמיד אחר כלות התמיד לעולם עבר זמן ק"ש דהיינו הנץ החמה כדפרישית לעיל ואין זקוקין לעמוד רק על התמיד : גמרא. ועביד עובדא כוותיה. בתמיה והא יחיד ורבים הלכה כרבים דתני סכין אלוונתית לחולה בשבת מפרש בברייתא במסכת ע"ז פרק אין מעמידין בבבלי איזהו אלוונתית יין ישן ומים צלולים ואפרסמון ועבדי לה לבי מסותא וריבא דברייתא אין עושין אלוונתית בשבת ופירש רש"י מפני שהוא לרפואה להצטנן כשיוצאין מבית המרחץ כדמפרש עכ"ל. ומדקאמר אין עושין משמע דאם היתה עשויה מותר לסוך בה בשבת ביציאתו מן המרחץ וקודם גזירת מרחץ נשנית ברייתא זו כדמייתי כמה ברייתות בפ' כמה מדליקין שתנאים היו נכנסין בשבת למרחץ וסכין ואח"כ אסרו חכמים וגזרו שלא להכנס למרחץ בשבת כדאיתא התם והא דשרי לסוך לרפואה ולא אסיר משום גזירה שמא ישחוק סממני' משום דדרך הבריאי' לסוך כן בחול תמיד בצאתם מן המרחץ וכל שדרך הבריאים לסוך כן בחול מותר לחולים בשבת כדאיתא בפ' שמונה שרצי' מיהו אסר התם לעשות אלוונתית עצמה בשבת לחולה כיון דעושה לרפוא' עצמה לחול' בשבת איכא למגזר טפי שמא ישחוק סמנין. וברייתא זו דירושלמי אסר אפי' גמר עשייתו רצוני לומר אפי' סינן מע"ש המים הצלולים ועירב בהן היין והשמן של אפרסמון אסור לטרוף אותה ביין והשמן שבה שיתערבו יפה יפה כדרך שטורפין הביצים בקערה שאין סגולת רפואת האלונתית עד שיטרוף אותה יפה ואפשר דאין עושין דקתני בברייתא דבבלי בכללה אף גמר עשייה דהכא : אבל אם לא טרפו מערב שבת אסור. כלומר לטרפו בשבת וגם בכלל הלשון דאם עבר וטרף אסור לסוך שלא יהא חוטא נשכר וזהו דקדוק רישא דקתני סכין וכו' אימתי משמע אימתי מותר לסוך : וכבר חלה ובקשנו לעשות לו כן וכו' דבריך תבטל בחייך וכו'. קשיא טובא וכי לא ידעו דיחיד ורבים הלכה כרבים ועוד מה שהשיב ר' מאיר אע"פ שאני מיקל וכו' הרי זה מעשה לסתור דפליגי רבנן עליה והוא עביד עובדא כוותיה וכל שכן להורות לרבים. ונראה דתלמידיו לא ידעו דחולקין עליו חביריו ומאי דאמר הוא אע"פ שאני מיקל לאחרים היינו דלא היה מוחה ביד העושין מאליהם אבל אם היו שואלין לו אם מותר היה אוסר להם והוא לא הורה הדין לתלמידיו הלכה למעשה אלא שנה להם דרך לימודו מותר לטרוף ולסוך וסבור היה שכבר שמעו שאחרים חולקים עליו והם לא יעשו אלא כרבים. מ"מ ר"ש בן יוחאי היה עושה חסידות יתירה למחות בעושין נגד חביריו הרבים. ואפשר דר' מאיר נמי היה נוהג כן בכל הדינין רק כאן מפני שחולה היה בודק : כי הא דתנן תמן. פרק בני דאהלות השדרה והגולגולת משני מתים וכו' ר' עקיבא מטמא וחכמים מטהרים. ופירש רבינו שמשון והא דמטהרים רבנן היינו מטומאת אהל אבל מטמא במגע ובמשא דהא איכא עצם כשעורה. ע"כ : נכנס תודרוס הרופא. שהיה בקי בחכמת הניתוח שכן הרופאים מכת הרב או אבן שקורין שורוגא"ום בקיאים בחכמת הנתוח : ויש כאן מטמאין. אע"ג דלא הבן אלא ר' עקיבא מטמא הוא היה הרבה שטמא נראה לקצת חביריו סברתו ולא הוזכרו אלא הרבים החולקין עליו: לעמוד למנין. אולי תזרו קצת מהרבים החולקין לסברתו של ר"ע ויהיו בין הכל רבים מטמאין: הואיל והיית מטמא וטיהרת טהור. כלומר ודאי כיון שאתה ראש החולקין ולא טיהרת אלא שכבר עתה מקרוב נשאת ונתת עם כל חבריך החולקין וראית שעמדו בסברתם ולכך לא רצית הלכה למעשה להורות כסברתך אלא כדעת רבים א"כ אין אנו צריכים למנות אם רבים עמך וטהור. וקשה דבנזיר בפרק כהן גדול מייתי ברייתא בבבלי דהדר ביה ר"ע א"כ אין מכאן ראיה דלא עבד עובדא כוותיה דאילו לא הדר דלמא הוה מטמא. וי"ל דהירושלמי אדר' שמעון סמך דאמר התם דכל ימיו לא חזר בו ומסתמא לא הכחיש ר' שמעון המעשה הזה המפורסם אלא שהבין דמשום דלא למעבד עובדא נגד הרבים טיהר כדעתם לא משום דחזר בו : והניחוהו באויר בית הכנסת בלוד. כדי שלא יבא אדם בשגגה ויגע בעצמות ולא נתנו לב לטומאת אהל ונכנסו שם בני אדם והוצרכו הלכה למעשה אם טמאים או טהורים דכל זמן התנאים והאמוראים עד אביי ורבא היה להם אפר פרה והיו נוהגים בתורת טומאה וטהרה לכך צוו חכמים לרופאים הבקיאים לדעת אם ממת אחד יהיו טמאים ודאי ואם משני מתים יעמדו למנין לטמאם או לטהרם שהתוספות פירשו שם שבאויר בית הכנסת מקום שאין גג עליו הניחוהו כדי שלא יטמא באויר ודאי לא ראו להירושלמי זה דהא קמן משום הלכה למעשה שנטמאו בני אדם באהל לדעת ר"ע הוצרכו למנין. והוכית הירושלמי דלא רצה לעשות נגד רבים בשני המעשים דר' מאיר ורבי שמעון בר יוחאי דמייתי : דתנינן תמן. מסכת שביעית פרק תשיעי כל הספחים מותרין חוץ מספיחי כרוב וכו' כתב רבינו שמשון דספיחים שגדלו בשביעית אסירי מן התורה דיליף לה מקרא בברייתא דכתיב הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו וכי מאחר שאין זורעין מהיכן אוספין אלא מכאן דאפי' ספיחין שגדלו מאליהן אסור והא דשרי רבי שמעון היינו ספיחין שגדלו בששית ונלקטו בשביעית חוץ מספיחי כרוב שגדילין מהר ביותר ויחשוב דשם מכל ששית אבל שאר ירקות יש בהן היכר דכי גדלו בשביעית היו קטנים ורבנן אסרו כל הספיחים שגדל בששית אטו ספיחי כרוב : שנייא הכא שהיא לשינון. לשון ושננתם לבניך : מעתה אפי' משעלה עמוד השחר וכו'. כלומר וכי תימא דכיון

שנויי נוסחאות (סוי"ם) כמטהרין ויש כאן מטמאין נסרי"ל מטמים ויש כאן מטהרין. (סוכ"א) כרוב נסרי"ל אברוב. (סוכ"ג) עבד עובדא נכי"ל הוה עבר וכ"ה נסרי"ל. (סוכ"ג) ולאו ספיחין אינון אמרו ליה ול"א את נכי"ל א"ל ולאו ספיחין אינון את.

מערכת הערוך ר' שמעון בן יוחי עבד עובדא. בערוך (ע' ספס) (ספח) גרס רבי שמעון בן יוחי הוה עבר בשמיטתא חמא חד מלקט שביעית אמר לית אסור אמר ליה ספיחין אינון ולית את דשרי אמר ליה ולאו חבירי חולקין עלי קרא עליה כו':

חדושי רד"א

כי משכימים היו כו', נ"ב פי' הש"ס הוא משני דר"ג מסכים עם ר"ש אף בשחרית ושאני אנשי משמר דהקורא עמהם לא יצא משום דמשכימין היו קודם עלות השחר :

כל הספיחין מותרין כו'. נ"ב עי' תוס' פסחים (דף נ"א ע"ב) ד"ה כל הספיחים כו' הקשת רבנו נסים גאון דאיפכא שמעינן להו במס' שביעית (פ"ט) דקתני התם ר"ש אומר כל הספיחין מותרין חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירק השדה וליכא למיגרס התם אסורין דבירושלמי מוכח בהדיא דגרס הם מותרין, ותירץ דהתם טיירי בספיחים שגדלו בששית בהיתר ונכנסו בשביעית וכו' ע"ש באריכות. ולפי דבור הנ"ל יובן דברי הירושלמי. ועי' במ"ר פרשה וישלח דמעשה זה הי' כשיצא רשב"י ור"א בנו מהמערה וראה שהיו מלקטין ספיחי שביעית כו' ע"ש:

עמודי ירושלים

דהיינו כל הפרשה אפי' פסוקי פסוקי שרי ע"ש שהניח בקושיא. ולא ידענא מאי קושיא דמשו הירושלמי פסק זה להלכה דקרי וחזר וקרי דלידוק מזה דפסוקי פסוקי אסור הא הירושלמי תניא עובדא דר' שמואל בר נחמני הוי קרי וחזר וקרי כשנתית לעיבורא כו' ולמד מזה דאסור לומר דברים אחר ק"ש. וא"ב י"ל דאין ה"נ דגם פסוקי פסוקי שרי ורשב"ג רצה לומר הפרשה פעמים ואין כאן קושיא וז"פ [וע' רוקח סי' שכ"ז]:

עמודי ירושלים תנינא

והתוס' בנזיר (נ"ב א') פירשו שבאויר ביהכ"נ מקום שאין גג עליו הניחוהו כדי שלא יטמא באויר ודאי לא ראו הירושלמי הזה דהא קמן משום הלכה למעשה שנטמאו בני אדם באהל לדעת ר"ע הצריכו למנין. עכ"ד ואני תמה עליו איך כ"כ על רבותינו בעלי התוספות שכל רז לא נעלם מהם שלא ראו דברי הירושלמי הללו ולפ"ד צ"ל שנעלם מהם גם התוספתא שבפ"ד דאהלות שגם שם מבואר העובדא הזאת אולם בסכ"ח לא עיין בתוס' שם שהביאו בעצם העובדא הזאת בשם הספרי וחזינן שלא נעלם מהם הירושלמי הזה (ובמה"פ כ' שלא נמצא בספרי שלפנינו ויוכל היות שהיה כתוב בתוס' בירו' וגיה"ם על הירושל' וטעה הכותב וכ' בספרי) וקושיתו לק"מ דהא התוס' שם להלן פירשו על מה שהקשו דנהי אם היתה כזית א' לא היה מטמא דהא לא הוי שלם ותי' דהשאלה היתה על האנשים שהאהילו בעוד היו עצמות בקבר שהוא מצרפן וכ"כ הרא"ש בתוספותיו ולפ"ז לק"מ קושית החרדים דשפיר כתבו התוס' דהניחו בביהכ"נ שלא היה גג והשאלה היה על האנשים שהאהילו עליהן בעוד שהיו העצמות בקבר וזה ברור ;